

1937-1941.	Diploma a Magyar Képzőművészeti Főiskolán
1941-1945.	Magyar Filmiroda - grafikus, tervező, rendező
1945-1950.	Magyar Rádió, Irodalmi O., Gyermekrádió - rendező
1950-1960.	Státusz nélkül megbízásokkal tervező az Úttörő Színháznál, Néphadsereg Színháznál, Filmgyárban, majd a Népművészeti Intézetben, illetve utódjában a Népművelési Intézetben vállal munkát
1960-1962.	Művészeti titkár a Kecskeméti Katona József Színházban
1962-1964.	A Népművelési Intézetben félállásban
1964-1969.	Fővárosi Művelődési Ház - művészeti főszerkesztő
1969-1973.	Kisiparosok Országos Klubja - klubvezető
1962	Az UNIMA tagja
1992	Az UNIMA dísztagja

Körülbelül így néz ki a "hivatalos" életrajzom. Sok a helyszín, a váltás, de ennek nem csak az én egyéniségem, vagy az egyéni sorsom volt az oka, ez a történelem nyoma az életemen. Festőművésznek indultam, de a háború idején egyre kevesebb pénz jutott ösztöndíjakra. Valamiből élnem kellett, így lettem reklámfilm rendező a Magyar Filmirodában. Amikor a háború után a filmgyártás szünetelt, Ortutay Gyula áthívtott a Rádióhoz. Onnan 1950-ben többedmagammal azért bocsátottak el, mert "jobboldali"-ként voltam elkönyvelve. A Népművészeti Intézetből (A Magyar Művelődési Intézet elődje. IA) a Fővárosi Művelődési Házba, az örökös átszervezések egyike kapcsán kerültem, ahonnan aztán megint csak nem a munkámmal kapcsolatos okokból mentem el a Kisiparosok Klubját vezetni.

Ezeket a dolgokat rólam kevesen tudják, mint ahogy azt se tudták, hogy mikor és mennyivel mentem nyugdíjba. A Séd Teri kapta a meghívókat, a diszpókat tovább, ugyanúgy, mintha mi sem történt volna: 'tud jönni?', 'nem tud jönni?' - mint egész életemben. Mert a sok helyszín és váltás lényegtelen, csak a felszín. Valójában egész életemet azonos dolgok vezéreltek a helyszínektől és státuszoktól függetlenül.

Gyerekkoromtól látszott, hogy nagy valószínűséggel valamilyen művészi pályán kötök ki. Érzékeny, eleven, valamit mindig kitalál, valamiben mindig mesterkedő gyerek voltam. A mágia, a mágának minden változata rendkívüli módon hatott rám. Tíz körömmel ragaszkodtam egy kis cigánylány barát-nőmhöz, hiába akarták tőlem elszakítani, mert tetves volt. Lebilincselte a jóslás, a cigányokat körülvevő titokzatosság. Ha játszottam, nemigen tudtam különbséget tenni valóság és kitalált világ között. Egyszer például minden meggondolás nélkül, levágtam a gyönyörtű ágyneműnk széléről a csipkéket, mert szükségem volt rájuk valamelyik "alkotásomhoz".

Művelt, toleráns szüleim voltak, akik érezték, hogy ez nem rosszaság és nem büntettek ezekért a dolgaimért. Szerencsére a magyar vidéki városok sem voltak olyan provinciálisak, ahogyan sokan képzelik. Esztergomi rokonságomban, a tanátaim, és a papok között is mindig voltak, akik észrevették az adottságaimat. A nővérkém mindenben kiváló volt, mégis mindig engem emeltek ki, és támogattak abban, hogy a tanítókép-

ző után a budapesti Képzőművészeti Főiskolán köthettem ki.

Túlságosan sokoldalú voltam, szavaltam, darabokban játszottam, szobrászkodtam, festettem, de a zene, az ének lett volna a fő képességem, amit kifejtettem volna, ha a hangomat el nem veszem az ostrom alatt. Mikor kérdeztük egymást az ostrom után, hogy kinek mi baja történt, tréfásan mindig mondtam, hogy én hadirokkant vagyok, mert elvesztettem a hangomat. Karácsony este gyalog jöttünk Esztergomból Budapestre az öcsémmel. A Budapestről menekülőket eltorlaszolták az utat úgy, hogy mi az út mellett az árkok közt ugrálva, lihegve tudtunk csak haladni. Annyira megfázott a torkom, hogy hosszú időre teljesen megnémultam. Orvos persze az ostrom alatt nem látott. A hangom visszajött, de énekelni soha többé nem tudtam úgy, mint azelőtt.

Az éneklést, a festő pályát abba kellett hagynom, de a filmnél, színháznál és a Rádióban is a művészi adottságaimat használtam - és persze bábosként is, mert a báb művészet; és pedig a legkomplexebb művészet valamennyi közül.

Az első nagy bábos élményeimet a családban kaptam. Nagy családok voltak, anyai és apai részről is, és nagy Annanapokat rendeztek. Nekünk, gyerekeknek a legnagyobb gyönyörűség az volt, mikor a nagybácsik eljátszották a Doktor Faust-ot. Egy nagy üvegezett ajtó volt a lakásban, arra lepedőt feszítettek, és mögötte játszották, hogy megy a Hans Wurst a Faust Doktorhoz, - persze nem a klasszikus darabot játszották, hanem improvizálták a témát - hogy 'jaj, doktorkám, fáj a hasam!'. 'Hát mit evett, üljön le a székbe, tátsa ki a torkát!' És akkor húzták ki belőle egymás után, hogy nadrágot evett, meg vasalót evett. Ezek mind árnyképek voltak, természetesen. Ott voltak melléjük előkészítve a tárgyak, és amikor kellett, elővetették és húzták ki a beteg torkából. 'Hát ne csodálkozzon, hogy fáj a hasa, ha ilyeneket evett' - és mi a hasunkat fogtuk. Nagyszerűen csinálták, ha most visszagondolok. Ez árnyjáték volt, úgy is nevezik, hogy lepedő színház. Egy fényforrást el kell helyezni a lepedő mögött, és sziluettek mozognak.

A másik, ennél sokkal komolyabb gyerekkori bábos élményem, az esztergomi bábjátékos betlehem volt, aminek már csak a váza maradt meg, de az ott van a Néprajzi Múzeumban, és Györfy-től kezdve az összes szakkönyv is számon tartja. Ezt a betlehemet a Földvidékről, a "túlsóféltől" átszármazott, vagyis elüldözött Viszolai házaspár, Viszolai Örsze néni és a férje, hozták. Mi elmentünk akkoriban minden templomba megnézni a betlehemeiket, láttuk a Bazilikában is a hatalmas nagy, olaszos épített betlehemet - az is szép volt, de amit ezek elhoztak, az egy bábáncolatú betlehem volt, ott a bábú megmozdult, és ez volt az igazi mágia!, benne fantasztikus énekekkel, amiket máig is tudok, és Volly Istvánnak, mint adatközlő beénekeltem, és bent van a Kodály gyűjtésben is. (Később, már a '70-es években, még egyszer megcsináltam az esztergomi betlehemet. Akkor már nem akartam menni a zánkai bábos táborba, mert már nem nagyon bírtam. Batyuzós műfaj a báb - ott ugye cipekedni kellett, és hepehupás a talaj, folyton kimarjult a bokám, és kezdődtek a gerincfájdalmain. Azt mondtam nekik, hogy én már eleget csináltam, csinálják a fiatalok. De F. Tóth Marica könyörgött, hogy még egyszer gyere el, azt csinálsz, amit akarsz, csak gyere. Elmentem. Először volt betlehem az úttörősdiben. Az altáborunk a betlehemi táncoló bábról kapta nevét. Titiri

Altábor, ahol a modell a gyerekek közreműködésével készült. Aki egy bábót készített, megtáncoltathatta a Betlehemben.

Arról szó nincs, hogy a gyerekkori bábos élmények predesztináltak volna a hosszú bábos pályafutásomra. Predesztinálva csak a művészetre voltam, konkrétan a bábhoz csak a már említett "történelem" vezetett. Ez 1953-ban történt, amikor már évek óta nem volt állásom, a Rádióban már csak mint külsős, és mindenütt csak mint megbízásos dolgozhattam. Kaptam egy kedves levelet Ispánki Jánostól, a Rádió egyik szerkesztő-rendezőjétől, akit ugyanakkor bocsátottak el a Rádiótól mikor engem, és abban meghívott, hogy lennék szíves bemenni az munkahelyére, a Népművészeti Intézetbe. Beléptem egy kis szobába, akkor az volt a Báb Osztály, Ispánki János üdvözölt, engedje meg hogy bemutassam, én oldalt nézek, és látom, hogy Németh Antal ül ott és somolyog a karosszékben kedvesen. Hát nem kellett bemutatni, mert mi régen ismertük egymást, és hamarosan kisült, hogy tulajdonképpen azért hívtak, mert ő keresett munkatársat maga mellé.

Németh Antal és Ispánki János is azok közé tartoztak, akiknek a felső vezetés - miután a hozzájuk méltó helyekről kirúgták őket - adott állást, hogy ne mondhassák, hogy éhen halnak. Németh úgymint már gyerekkorában bábózott, mindenfélét csinált, itt foglalkozhat az emberekkel, a Nemzeti Színházat meg más vezetési - kész.

Németh Antal azt kérdezte, hogy mivel szeretnék foglalkozni, emberszínházzal vagy bábszínházzal. Én ilyen helyzetben gondolkodás nélkül szoktam felelni, de mintha súgnának nekem. Akkor azt gondoltam magamban: én képzőművész vagyok, a bábjáték az anyaggal kapcsolatos művészet, anyag nélkül nincs bábjáték (ezt tanítom! nagy vizsgakérdés lett, hogy mi az, ami nélkül nincs bábművészet?) és ha úgy tekintem a bábjátékot, mint mozgó képzőművészetet (ez is szlogenemmé vált.), akkor gondolom, hogy a bábhoz több affinitásom volna, mint a sokak által vágyott és művelt színház iránt. Németh Antalnak akkor mint két napocska kiragyogott a szeme a szemüvege mögül, és: 'Köszönöm! Köszönöm, ezt vártam magától!' - rázta a kezemet. Attól kezdve együtt dolgoztunk, de az első pillanattól egyenrangú munkatársakként.

Mikor odakerültem, Németh Antalnak különböző színjátszó tanfolyamai voltak, és engem betett, hogy adjam le a díszletet meg a kosztümöt. Aztán hamarosan jött, hogy tessék csinálni pedagógusoknak bábos továbbképzést. Nem győztem megnézni, hogy mi volt előttem, beülni közéjük, hogy lássam, eddig mit csináltak. Körbeutaztam az országot, megismertem mindenkit, mindent föltekértem.

Nagyon vegyes képet láttam. Egyrészt a hagyományoknak is voltak magastendű, átgondolt képviselői és vonulatai, másrészt nem mindennel értettem egyet. Mindig attól függött, hogy ki volt az az ember, aki fölkarolta, és a különböző intézményekbe bevezette a bábózást. Kiváló bábpedagógusok, vagy bábművészek foglalkoztak már előttem is a pedagógusok képzésével, mint pl. Mészáros Vincéné, vagy Bakayné Bodor Éva, Kós Lajos, de a színvonal nagyon hullámzott, mert akkor még nem voltak erre szakosított intézmények. Azoknak a művészeti, esztétikai alapelveknek az elfogadásához, amiből kiindultunk, és már magának a bábjátéknak mint önálló művészeti ágának az elfogadtatásához kellett az Unima, és kellett egy országos hatáskörű intézmény hogy magának bábművészetnek megfelelő rangot harcoljanak ki.

Ahol volt bábjáték a tanítóképzőben, ott rendszerint nagyon művelt festőművész rajztanárok foglalkoztak vele. Megbe-

széltük, hogyan állnak a dolgok, és én azonnal jöttem az - akkoriban nem mondtuk - de nagyon is avantgarde dolgaival. Felidéztem magamban, a Képzőművészeti Főiskolán, és már azt megelőzően, kiváló iskolámban, az esztergomi Sztánnári Szent Vince Tanítóképzőben elsajátított módszertani tudást. A Képzőművészeti Főiskolán akkor alakult ki a rajztanárságnak a modern módszertana, amit Balogh Jenő és Xantus Gyula tanítottak. Ennek a lényege a természetből kiindulni és az absztrakcióig eljutni. Mindig az alapformákból indultam ki, ami már eleve absztrakció. Hát erről nem volt könnyű a szocializmus kellős közepén beszélni.

Amikor a képzőt végeztem - a preparandiát - bábjátékkal még nem találkoztam, játékkal is alig. A tanórák felépítése, az oktatás menete fontosabb volt, mint a nevelés módszere, a kétőnek harmonikus ötvözése. Szemléltetéssel társították az ismeretek közlését, de az élményszerű elmélyítés, a személyes aktivitás - urambocsá! a játékosság - különködésnek számított. És én a mintatanításaimon mindig a játékra helyeztem a hangsúlyt, hogy öröme legyen benne, mert a saját gyermekségemből indultam ki, hogy játszani is engedni, ugye. És ezt gyakorlatban kell csinálni, nem csak beszélni róla, és nem készen adni neki a babát, hanem leülni vele és együtt csinálni, és hogy az úgynevezett pedagógiai bábjáték ne csak az legyen, amikor összeállnak az óvó nénik, és ajándékba műsort bábóznak a gyerekeknek. Mert azt, mint gyerek magam is megtapasztaltam, hogy a bolti játék babát igenis szétszedtük, ha ráuntunk, vagy mert kijött a keze, vagy a feje betört, akkor már nem tudtuk élőnek szeretni. De ha együtt csináltunk egy csutkababát, vagy egy rongybabát, azt miért szedte volna szét, hiszen ő alkotta, ő szülte, az ő gyereke, és ő adott nevet neki. Amint kész a csutkababa, rögtön nevet lehet adni neki, és azzal elfogadom élőnek.

Népművelési Intézet-i tanfolyamainkat a bábosság elvének gyakorlati bemutatásával kezdtük. Az elődöm, Kós Lajos is csinálta, volt neki egy táskája, kinyitotta, és mindenfélét mutatott, hogy kezemre húzom, - 'a kéz mindig kéznél van!' - csodálatosan csinálta. Ezt én is átvettem tőle a magam módján, mert hiszen mindenki a kezéből él, de én ennek a belső mértékét is tanítottam, ami a felnőtt embernek, akit én elfogadok értelmi-ségi partnernek, érdemes végiggondolni való, de ezt olyan egyszerűen tudom neki megmondani, hogy ő ne azt gondolja, hogy itt lila ködben van valami misztikum, hanem tudja, hogy az anyagból és a legegyszerűbb formákból indulunk ki. Az improvizáció fontosságát is mindig hangsúlyoztam, ami azt jelenti, hogy nagyon nagy felkészülés és átgondolás után könnyen, gyorsan, a gyerekeknek követhető módon hozzájuk létre a meglepődés csodáját. Ez volt a 'bebábozósdi', amit mindig mindenhol előlről kellett kezdeni.

Észrevettem, hogy mi az, amit helytelenül bifláztak be. Már kezdődött az a szellem, hogy 'de hát akkor mondják meg, hogy mit csináljunk, mit szabad?' Én azt képviseltem, hogy azt csinálj, amit gondolsz, és úgy csinálj, ahogy akarsz, mert te művész ember vagy, és a művészetet adjuk tovább, azzal a módszerrel, amellyel a személyiségedből adni tudsz. Én mindig azt mondtam, hogy hála Istennek különböző emberek vagyunk.

Akkoriban volt például egy rossz dogmatikus beidegződés, miszerint "egyféle darabban csak egyféle bábót lehet használni". Mondom, 'ki mondta, ezt ki írta elő?' Mondtak egy nagy nevet. 'Jézus, Mária, akkor mit csinálsz a Hóféherke és a hét törpénél? A törpék kesztyűs bábok, de a Hóféherke rúd-báb vagy pálcás kellene legyen, - ugye?' 'Ja...' Ezek voltak a fontos dolgok a munkámban, mert egy ilyen beszélgetés után

már mertek szabadon dolgozni, felszabadult a fantáziájuk. Aztán ha valaki még egyszer számon kért valami dognát, akkor már mondhatták, hogy "a főntről jöttek és azt mondták, hogy lehet", - ami akkor fontos volt. De a sémák ellen ma is küzdök. Az anyagba költöző szellem egyedi varázslat.

Gyakori volt a negédesség, a pöntyögő hangvétel, az akkori ponyvairodalom csökevényei, meg a Liedertafel, a kodályi elvek figyelmen kívül hagyása. Előfordult hogy jött egy csoport valahonnan és kaucuk-baba fejet mutatott fel. Mégsem utasítottam el. Gondoltam, a bábozás akkor is jó, ha rossz, csak legyen. Majd megneveljük őket.

De a másik véglettel is nagy viták voltak, mert akkor volt az, hogy - hogy is mondjam - echt-paraszt és echt-népművészet, szóval csak eredeti, múzeumi értékű tárgy legyen, holott a bábú maga is hasonlat, valamely ősképlet újraálmódása. Azt is kell csinálni, ki kell ásni a romokat, de mikor az van, hogy most a Béla király palotáját fölépítjük, akkor eddig van a ciklopikus fal, ami megmaradt, és fölörte a téglá építmény korszerű technikával. Ugyanezt kell csinálni nekünk is a művészetben - nem csak bábról volt szó, hanem bármiről. Ezek a viták nagyon hasznosak voltak. Borbély Jolika, mikor meghalt a Martin Gyurka, fekete ruhában, nagyon szomorúan jött velünk Zánkára, - ott rajz- és bábválogatást kellett csinálni és mindig néprajzi témák is voltak. Aztán valaki megint olyasmit kifogásolt, hogy eltértek az eredetitől, és akkor megszólalt Jolika, hogy 'Itt a Séd Teréz, ő tudja.' Ezek voltak az én diadalaim. Ő nem is gondolta, hogy én ezt egy diadalnak fogtam fel, hogy ő akkor megszólalt, mert ha itt a Séd Teréz, nem lehet ilyen hülyeségeket mondani.

Egy idő után aztán a bábos szemléken előjöttek azok a dolgok, amiket én tanítottam. És akkor már volt egy fórum, ahol széles körben meg lehetett mindent beszélni, ahol egymást is láthatták, ahol közösen lehetett elemezni a produkiókat. És jó volt, igenis, jó volt a felmenő rendszer, akármit mondanak - úgy is szokták hívni hogy emelkedő rendszer - mert abban volt egy általános szakmai figyelem. Tulajdonképpen egy szakfelügyeleti rendszer volt. Az iskolák között, vagy a kerületben, vagy valahol, volt egy bemutató, egy előválogatás, és utána a városi vagy megyei bemutató, és azon már a kiválogatottak vettek részt. A válogatás rendszere jó volt, a baj az volt csak, hogy lett arany, ezüst, bronz fokozat. Mert akkor kezdték mondani a főntartók, 'hogy aztán haza ne jöjjetek arany nélkül!', és ha csak bronzot hoztak, akkor, 'hát ezért volt az a nagy felhajtás, még egy aranyat sem tudtatok hozni!' - ez viszont hiba volt.

A nagy bábos találkozókön született meg a Játszóház intézménye is, és pedig teljesen spontán módon. Lakatos Emike, híres bábos veterán volt, akit tulajdonképpen politikai okokból - a Horthy család gyerekeinek is bábozott - igyekeztek kívül tartani a mozgalmon, ő azonban erről nem volt hajlandó tudomást venni, és mindenütt megjelent, amikor nagy összejövetelek voltak, a szünetben a nézőtérre felállt az első sorban és zengette csodálatos hangú alakoskodásra képes orgánumát, hogy 'Na, amíg szünet van, addig figyeljétek ide!'. És elkezdett rögtönözni. A valakitől elvett két kis kesztyűs bábbal és a hangjával olyan csodálatos dolgokat csinált, hogy mindenki rá figyelt.

A szabadtéri bábkészítések szokása is a rendezvények szüneteiben alakult ki. Ez volt a Játszóháznak a magja. Szabadtéri bábkészítés volt a neve kezdetben. Senkinek még nem említettem, de büszke vagyok magamban, hogy én ne-

veztem el Játszóháznak és addig erősködtem, míg nyomtatásban is mindenütt Játszóház lett. A Táncház analógiájára neveztük el, de először Játékházként szerepelt a kiadványokban. Én tiltakoztam, mert mondtam, hogy a funkció a fontos, Játékház az lehet babaház, kutyaház, vagy egy pici kis ház, amivel játszának, de itt az a fontos, hogy játszunk, együtt játszunk.

Az Asztra csinálta a legnagyobb szerűbb játszóházat a Csili bábjátékos majálisok alkalmával. Itt a gyerekeknek egy nagy körhintás mulatság volt, és ott volt a Játszóház is és báb szépségverseny a bábokkal, amiket a gyerekek készítettek. Ezek engem mindig elbűvöltek, és szerettem volna köztük játszani, de akkor már kiabáltak a hangszóróba, hogy 'Séd Teréz kérjük a zsűribe', - nekem föl kellett menni, rendszerint zsűri elnök voltam, és akkor hatalmas adózások folytak, - ugye a felmenő rendszer - hogy ki kap bronzot, ki kap ezüstöt és ki aranyat. Ezeket meg kellett indokolni, hosszan és felelősen meg kellett indokolni, azért is persze, mert tudtam, ha valamit rosszul csinállok, akkor nem kap pénzt a szakkörére, vagy leváltják.

Mialatt az Intézet munkatársa voltam, a Játszóház elterjedt, a mintát átvették, saját példájukat hozták mindegyik, más művészeti ágak művelői is csatlakoztak és a mai napig a legtermészetesebb napi gyakorlat. De az eredeti céljaitól bizonyos fokig eltért, mert inkább szolgáltatás jellegűvé vált, és van, ahol pénzt is kérnek érte, és az már megváltoztatja a jellegét. Ez az, amit én nem szeretek, ha ilyen irányba torzul el az eredeti szándék.

1955-ben magam is csináltam bábjátékot. Girardiék hobby színházában megrendeztem, és válogatott baráti közönség előtt (ott volt, Szabó Lőrinc, Jékely Zoltán, Kosztolányi özvegye, fia és a társaság patrónusa, Németh Antal és még sokan mások) bemutattam Kosztolányi Dezső: A Lovag meg a kegyese című darabját. (Már volt, aki doktorált ebből az előadásból.) Hajtott a művészi megmutatkozás vágya is, de az is, hogy úgy éreztem, csak akkor lehetek hiteles módszertani szakember, ha bizonyítom, hogy mint bábművész is tudok jelentőset alkotni. Azt is mondtam mindig Németh Antalnak, hogy ez az én "vizsgadatabom" nála. Ez vicc volt annyiban, hogy engem erre senki nem kényszerített, senki nem is várta el tőlem, de komoly is volt, mert bennem tényleg volt egy belső kényszer, hogy bizonyítsak, ha ezt a munkát elvállaltam, és hogy fő ítésemnek Németh Antalt választottam, az természetes. Végtelenül nagyra becsültem őt.

Sokat és komolyan dolgoztam. Lélektani tanfolyamot akartam tartani, mert a bábjátékban a pszichikumnak még nagyobb szerepe van, mint a színészetben. Csináltam egy tematikát. Ezek a szakkifejezések, hogy tematika, meg normatíva mindig a szovjetektől jöttek hozzánk. Én borzasztó dühös voltam erre, és azt írtam rá, hogy Lélektani témavázlat egy kísérleti báb tanfolyamra. Na, jön a Lulu - Kós Lajos - és azt mondja nekem, hogy az egész úgy jó ahogy van, de a címet meg kell változtatni. És fölé írta, hogy tematika. Én alkudoztam, ő mondja, hogy a lélektani-val is baj lesz. Nem volna elég, hogy kísérleti? Mentem a Németh Antalhoz, hogy mit tegyek ahhoz, hogy hagyják nekem ezt csinálni. Mert a Gyógypedagógiai Főiskolától kezdve, a Polcz Alaine-t mint előadót, már mindenkit szerveztem. Erre azt mondja, 'tudja mit, menjen el Benedek Istvánhoz'.

Már régen szerettem volna Benedek Istvánnal személyesen találkozni, mert akkor én már nem csak a Freud, Jung, és

Adler tanításait ismertem, de a legmodernebb tanokat, a legújabb hazai kísérleteket is. Főként a karakterológia érdekelt, mert abba minden belefér, ami a bábjátéknál fontos: a külső forma, és a pszichológia együtt. Mert, ha a két kezemre felteszek egy piros, meg egy kék golyót, akkor már két karakterem van: az egyik hideg lesz, a másik meleg lesz, ez ordít, az sár. A legelvontabb elméletet is, a legmagasabb esztétikai kategóriát is, ennyire le tudom egyszerűsíteni és akkor nem lesz tévedés, zagyaság. A Magyarok Világszövetségének a lapjában meg is jelent, nagyon jól ki volt nekem dolgozva a karakterológiám. Érdekelt a gyógypedagógia is, mindenkit megkerestem, a Polcz Alaine boldogan vette, hogy hozzá megyek és a VIII. kerületi gyermek idegrendszertanban kísérleti munkákat csináltunk együtt. A legjobb tanítóktól, a legmagasabb egyetemi szinten kaptam ezeket a dolgokat egyetlen vizsga nélkül.

Benedek Istvánnak elmondtam, hogy az összes elmegyógyintézetet szeretném körbejárni, és a betegeknek bábjátékokat csinálni. Akkor már elkezdődött a gyógyító színház, még jobb lenne, ha ezt bábbal csinálnánk... Hát neki ezt nem kellett magyarázni, ők a Térszili Katicát, a nagypapájának, Benedek Eleknek a meséjét már Simaságon csinálták bábbal. Mikor a tanácsát kértem, hogy milyen címet adjak a lélektani tanfolyamomnak azt mondta, tudja mit, nevezze pszichológiának, úgysem tudják mit jelent, és ugyanaz. Végül Kísérleti bábtanfolyam lett a címe, mert a pszichológiai szóba is beleakaszkoztak, tehát csak a Lulunak lett igaza. Ma mindez komikus, akkor is röhögtünk persze, de nem csak röhögtünk, mert minden új dolog ilyen iszonyú erőfeszítések árán jött létre. Intézeti csoportvezetőnk, Hollós Gizi tartotta a hátát miattam.

Annak a tanfolyamnak az anyaga ma is érvényes. Büszke vagyok arra, hogy Szentirmai László a tematikáját arra építi most is, - ezt mi megbeszéltük, - mert nem lehet jobbat csinálni, mert a bábjátékban mindig az a jó, ha minél messzebbre mész vissza a hagyományban, de minél maibb vagy a bemutatásban. Nem kell elzárkózni az új elől, de ha a régit nem tudod, az alapot nem tudod, akkor nem fogod tudni fölhasználni az újat se.

Ha Szentirmai László nem Sárospatakon van, már réges-régen folytatta volna az Intézetben azt, amit én otthagytam. Mert a Tömöröy Mártától ugyanazt nem lehet kívánni, mert ő nem képzőművész. Mártának elég sok baja volt azzal, amikor a magyarság őstörténetébe visszatekintő, és az abból új forrásokat fakasztó művészetet elkezdte, és a Gyergyai Albert Széphistóriáját az eredeti szöveggel megcsinálta. Én teljes lélekkel melléálltam, mikor az egész szakma értetlenül állt a dolog előtt, mert ő szuperintelligens, és amit a produkciójában csinált az egyszerűen csodálatos. De tőle kőklerség lett volna ha azt mondja, hogy majd én tovább csinálom a Séd Teréz tanfolyamait. Hiányzik bizony az Intézet kezdeményező és szintetizáló tevékenysége. De nem hagyom, hogy a Mártát bántsák.

Mindegy volt nekem, hogy éppen hol voltam, a Fővárosi Művelődési Házban, vagy az Intézetben, a fővárosnál, vagy a szakszervezeteknél, módszertannak, szakfelügyeletnek, vagy tanfolyamnak hívták, állandóan jártam az országot. Kitaláltam valamilyen ötletet, hétfőn elindultam és körbevittem. Csak a példa kedvéért: hogy falapokból mit lehet csinálni, milyen alapformákat. Ez a mániám volt, hogy mindig az alapformákból és a kezükből induljanak ki és abból stilizáljanak, ne pedig fordítva, egy már kész képből, esetleg elmázolt filmkockából. Mikor sárga ócska stencillapon - de azt nem dobták a papírkosárba! - körbetrombitáltuk, hogy ekkor és ekkor megyek, és csutkákat gyűjtsenek, azzal fogunk dolgozni, már

vártak. Örök barátságok, bábszerelmek máig tartanak.

Látogatni, látogatni állandóan, hogy ne a válogatón derüljön ki, ha valaki nem egészen jó irányba megy, hanem én elmegek hozzá barátságából, hogy 'Mire készülsz?' Minden a személyi kapcsolatokon múlt, hogy megvan-e a bizalma hozzám, odajön-e, hogy ő ezt a kiszababát találta ki, hogy csinált egy csutkababát. 'Mutasd! Hogyan játszotok a gyerekekkel?' 'Hogy lehet ebből egy kis csokrot összehozni? Nem jönnél el megnézni?' És akkor az ember elmegek. Én helyette nem tudom megcsinálni, de mindig boldog voltam, ha egyéni ötletet láttam. És a bizalom az nivót termelő. Ezek az emberek, különösen a bábos típusúak rejtőzködők. Szokták mondani, hogy el lehet bújni. Valóban, én a legkiválóbb bábosaimnál azt tapasztaltam, hogy behúzták a szakkör ajtaját. Intímen szerették csinálni, és megtiszteltetés volt számomra, hogy én ott nem zavartam. Soha sehol nem mondták, hogy hozzám inkább jöjjön X vagy Y. Aztán, ha a zsűriben észrevettem valamit abból, amit ajánlottam, pláne, ha azt valaki kiemelte, akkor boldog voltam, hogy megfogant benne. Ez éri meg az embernek, - ez pedagógia a nemes értelemben vett pedagógia. A művészi hitelesség mindig is bonyolult probléma, hiszen az alkotásnak és a befogadásnak kölcsönhatásán alapul.

Még tanítóképzős koromban tanultunk lélektant és ott volt egy nagyon szép tétel, a sugalmazással való nevelés. Ezt a szót, hogy sugalmazás nem hallottam, mert ami lélek, azt tilos volt még kimondani is. Én boldog voltam, ha tudtam valakinek sugalmazással adni, vagy ha olyat láttam, amit ő naivan csinált, mert nagyon sok hallatlan értékes naiv próbálkozás volt. Az amatőrök fantasztikus merész dolgokat tudnak kitalálni, és én a sors igazságtalanságának tartom, hogy csak azokat az embereket értékeli valamire, akik a placcon vannak, és elsikkadnak óriási tehetségek, akiket gyámoltani kellene, hiszen önmagukban sem hisznek, mert velük megtörténik az, hogy alkotnak valamit, nekik ahhoz szükségük van egy igazolásra, a legnagyobb költőknek is szükségük van erre. Nem csak az az alkotó, aki fényes karriert fut be, mert megkapja a kezdetektől a segítséget, vagy szerencséje van, hanem az is, aki önmagából kihoz valamit. Ez nekem mindig csoda volt. Nagyon sokan érezték, hogy én hajlandó vagyok velük foglalkozni, és az nekem is jólesett. Nagy elismerésnek tartom, mikor visszaimlékeznek erre.

A Nemzetközi Bábfesztiválon Békéscsabán még legutóbb is meghívott vendég voltam. Csak sajnos Lenkefi Konrád halálával az is nagyon szomorú alapszint kapott, de azért ott voltam, és csináltam a Játszóházat. Ott egy csomó fiatal helybéli van, aki jön, és elkéri tőlem, hogy 'szabad-e egy mintát', és 'tessék megnézni, én ezt csinálom'. Körülbelül tudom, hogy hányadik variációja valamelyik alaphelyzetnek, de mindegyikét megnézem. Nagyon ritkán történik meg, hogy valamilyen nem-szeretem dolgot, valami giccses, nem odavaló dolgot látok. Amíg én ilyen emberekkel találkozik, és látok az arénában 4000 gyereket, mint legutóbb Egerben, és látok közöttük olyan pedagógusokat, akik 25 éve ugyanazt csinálják és még csak meg se öregedtek bele, és az én barátain, mert nálam végezték először a tanfolyamot, akkor azt mondom, még sincs veszve ez a jövőd.

Sok mindent lehetett így csinálni, de mindig csak nagyon tapintatosan és barátságosan. De segítettem én máshogy is, ha kellett. Egyszer például mulattam egy párttitkárral, hogy egy nagyszerű teremtés, a művelt, aranyos drága tündér, Fodor Sárika bábozhaszon Várpalotán. A tüdején beszűrődés volt, és ezért eltiltották a tanítástól, de nagyon szeretett volna legalább bábozni. Volt ott egy makacs párttitkár, hogy nem lehet, így nem lehet, úgy nem lehet ő nem engedi akár mit csinálunk,

nem lehet bugázni. Mészárosné szólt nekem, hogy 'Te szőke lobogvány, menj oda, és csinálj valamit' Szőke lobogvány oda-ment, és tiszteletét tette ennél a párttitkárnál. Mondták róla, hogy nagy mulató, meg nótázós a pófa, - ugye, a kivagyiság, egy kiemelt bányász volt, nem volt rossz ember ő, csak hát ugye a hatalommal élni kell, - és elvitt engem vacsorázni, és húzatta a cigánnyal, hogy Volt egy szőke asszony, halvány mint a róza.... és mulattunk, és vacsoráztunk, és virágot vett nekem, és akkor azt mondtam neki, hogy 'maga így szereti a művészeteket? hát nézze meg, hogy a gyerekek ötomét, azt a kis bábjátékot, hát ez olyan lelkes, ez az asszonyka, kicsiben csak hadd csinálja, segítse őt.' A Sárika egy hét múlva ott bábozhatott, ahol csak akart. Ezek bábajos dolgok voltak, semmibe se került, és én is élveztem.

Az akadémiai szintű szócséplésekre nem szívesen mentem be. Megmaradtam az "egyszerű" pedagógusoknál. Mindig azt mondták, hogy az egyszerű óvónő így, az egyszerű óvónő úgy. Egyszer az Obráczov előtt, amikor szintén ez ment, egy drága kis bábos óvónő, Nagy Kati felállt és azt mondta: 'Miért nem tetszik azt mondani, hogy egyszerű kis hülye óvónő.' Obráczovnak fordítják és ő persze tiltakozott, hogy nem, nem, a legjobbak a pedagógusok, és olyan Kodály-beszédet tartott, mint annak a rendje. És valóban, itt ment a legjobban a játékos oktatás, és a legműveltebbek az óvónők voltak módszertanilag, és ők hatalmas plusz fáradságot vállaltak, misszionárius tevékenységet folytattak a giccs, meg a törpikék, meg a pöttös gombák, meg a műanyag katicabogarak ellen.

Borzasztó, hogy most Obráczovra is visszaköpnék, pedig ő ki mert mondani a Szovjetunióban azt, hogy a holt anyag megélevenedése, ami maga a misztérium, a kultikus jelleg a bábjátéknak. Csak így élhettünk mi is ezekkel a fogalmakkal, egy ilyen nagyság védelmében. Obráczovnak köszönhetjük az Állami Bábszínház világgá indulását, az ő tekintélyének, annak hogy Moszkvából jött, és három Sztálin-díjat adott neki az a zsarnok. Kiszolgálta a szovjet rendszert - mondják. Pedig ő művész volt, és csodálatosan csinálta a dolgát.

Praktikákat kellett kitalálni, hogy az adott körülmények között, abban az ideológiai fegyelemben, a meggyőződésünk szerint tudjunk dolgozni. És erre volt jó a Népművelési Intézet. Ez nem Tudományos Akadémia volt, és nem hivatásos oktatáspolitikai, hanem egy híd valahol köztük és az amatőr művészeti mozgalmak között, és ez a helyzet viszonylagos szabadságot tett lehetővé, ami a legértékesebb volt benne. Az Intézet fennállásának 50 éves évfordulóján minden szakág hasonlót mondott önmagáról. Tehát az ember azt csinálta, amiről meggyőződött, mint művészpálánta, aki el akar jutni valahová a kifejezésben - még nem is az önkifejezésben - és azt becsületesen akarta csinálni, rátenni az életét.

A barátaim sokszor azt mondták rólam, hogy 'te voltál a szürke eminenciás'. Mondom szürke a nem tudom micsoda, de én sosem voltam, hanem én mentem a dolgom után, és amíg menteni lehetett azt, amit mi csináltunk, addig én annak érdekében igenis mindenhova elmentem, ha hívtak, ha nem, mert az nekem ügyem volt. Kodály ugyanezt csinálta, és ezt csinálták a barátaim a többi művészeti ágban is, Intézetben és Intézeten kívül, ők is, ahogy a sorsuk hozta.

Sok barátom volt, akikre jó visszagondolni. Büszke vagyok rá, hogy Kodály Zoltán ragaszkodott hozzá, hogy én csináljam az Óvodások Műsorát a Rádióban. Andor Ilonka, Raics István, Török Erzs, Melis Gyurka, Sándor Judit, a mesélő Nizsinszkij Tamara, az iskoláslány Forrai Kati. De nem csak a nevek fontosak. Szörnyű nagy felelősség volt tudni, hogy az élő adáson rajta van

Kodály Tanár Úr füle. Mikor elhangzott az első szignál: Csipkefa bimbója kihajlott az útra... Boldogító volt a kemény dorgálása, na meg a ritkán elérékenyült dicsérete. Életem nagy ajándékának tartom a vele való közvetlen kapcsolatot és nagy veszteségnek, hogy ott kellett hagynom a szívem szerinti munkát.

Szerettem a mímeseket, az akkoriban kiátkozott 'pantomintet'. Munkaterven kívül összegyűjtöttem őket és pantomim bemutatót rendeztem pukkadásig telt teremben. Legjobban szerettem a táncosokat, a társastáncot is óh azok az Édesapával gyakorolt balra meg jobbra valcer fordulók! De rettenetesen szerettem a néptáncot. A nagy együttesek vezérbikái nálunk az FMH-ban éjfélélig vitatkoztak a pizsmás gondnok bácsi kulcsrázása mellett. Közéjük settenkedtem, engem a tánc módfelett izgatott, hogyan hozzák gondolati szintézisbe a hagyományt a színpadi megjelenítéssel. Archaizmus és pionír szellem, e két pólus közé ívet húzni, tőlük tanultam a legtöbbet.

Amikor a Karancseszi lakodalmast a csuhé bábokkal bemutattuk az országos fesztiválon, Csenki Imre eljött Pécsre és rajongott érte. Az Állami Népi Együttes tagjait leküldte, hogy nézzék meg mit csinálnak, ti ilyen táncolni sose tudtok, a bábok lekonkurálnak mindenkit. Nézték a bábót és szerették. Mikor a Fővárosi Művelődési Házba kerültem, kitaláltam, hogy legyen néptánc a május 1-i felvonuláson. Mindig torna mutatványokkal indult a demonstráció, edzőruhában, ahogy a szovjetektől átvettük. Én mondtam, hogy itt vannak ezek a csodálatos táncosok, itt van a Táncfórum, azt szeretném, ha nem csak torna volna, hanem egy gyönyörű menettánc és táncbemutató. A táncosok azt mondták, hogy 'Teri, a gondolat remek, de nincs csizma, már nagyon rég nem kaptunk'. Hát ez is egy külön történet lenne, hogy hogyan kellett kiügyeskednem, hogy az ötlet is megvalósulhasson, meg a csizmákra is megszereztem a pénzt, de a lényeg, hogy sikerült. Attól kezdve hagyomány lett, hogy minden évben a néptáncosok zárták - na nem nyitották, azt azért nem lehetett, de legalább zárták - a május 1-i felvonulást, de hogy minden évben megkapták-e hozzá az új csizmákat is, azt már nem tudom. Ilyen dolgok voltak, hát hogy ne szerettek volna ők is engem! Nagyon jóban voltunk a táncosokkal. A kórus tagok, Vásárhelyi Laci és a többiek, az összes népdalnak a pikáns, sőt obszcén változatát elénekelték nekünk. Nagyon jól szórakoztunk.

Még most is, ha összetalálkozunk, örülünk egymásnak. Ezért van az, hogy augusztus 20-án, a várban, annak a nem létező templomnak a gyönyörű terében, a torony alatt a rengeteg ember, és rengeteg sátor között, mikor meglát engem a Vásárhelyi Laci, megáll, és azt mondja: 'Hát Terkám, nézz körül, hát mégiscsak csináltunk mi valamit!' És tényleg ez az, amit nem tudnak, ha szidják azt a bizonyos elmúlt rendszert, hogy az élet ment tovább, és a fű alatt is az értékeket, és a valódi nemes dolgokat mindig serkentettük, sarjadjanak az utódokban tovább. Követhető eszményekre, példaképekre szomjas a fiatalság.

Ha megkérdezed, ki a bábos eszményképem, egyből rávágom, Vitéz László! A magyar bábosság szimbóluma ez a temperamentumos fickó. Él, mert élteti a zseniális játékosa, Kemény Henrik. Három generációs múlttal örökérvényű, mint ahogyan a gazdája is örökifjú. Hát ezért.

A beszélgetést lejegyezte és szerkesztette: Izinger Anna